

Op koers met Suid-Afrikaanse universiteite?

Quo vadis South African universities?

JOHANN RE LUTJEHARMS

Departement Oseanografie

Universiteit van Kaapstad

Johann.Lutjeharms@uct.ac.za

SUMMARY

The Economist has recently identified some specific factors that explain why European universities are not competing adequately with their American counterparts. These factors are used here to evaluate South African government policy for universities. It is demonstrated that this current policy is directly contrary to what is now internationally considered best for universities in a knowledge economy.

Dit raak 'n gemeenplaas om te verwys na die rewolusionêre veranderinge wat tegnologie die afgelope paar dekades oor ons lewens gebring het. Persoonlike rekenaars, seltelefonie, die internet, e-pos, GPS; daar skyn geen einde te kom aan die innoverende produkte van die elektronika nie.

Dit raak eweseer 'n gemeenplaas om te beweer dat lande wat nie bybly met hierdie versnellende pas van die tegnologie nie, in die globale ekonomiese wedloop gaan uitsak. Politici laat hulle nie onbetuig hieroor nie en selfs pres. Mbeki het hom al sterk daarvoor uitgelaat. Daar is heeldag sprake van die belang van verbeterde toegang tot die internet, van 'n groeiende breëbandgaping tussen Eerste- en Derdewêreldlande en van 'n gebrek aan toepaslike vaardighede by afgestudeerdes.

Dit word intussen ook duidelik dat omvangryke natuurlike hulpbronne alleen nie meer afdoende is vir 'n land se volhoubare ekonomiese welstand nie. 'n Goed ontwikkelde vervaardigingsbedryf is ook nie meer voldoende nie en suksesvolle lande soos die VK het toenemend oorgeskakel na finansiële en ander dienste om sodoende 'n voorsprong te verwerf. Dit word selfs voorsien dat 'n oormaat goedkoop, opgeleide arbeid, soos dit die geval is in China, nie 'n blywende ekonomiese voordeel inhou nie en diesulke lande belê daarom enorme bedrae in tersiêre opleiding. Die jaarlikse getal PhD-graduandi in China groei tans eksponensieel. Tersiêre opleiding word dus allerweë gesien as essensieel om tegnologie by te bly en om sodoende in die 21ste eeu ekonomies te oorlewe. Onder hierdie dwingende wêreldwye omstandighede, hoe is dit gesteld met die universiteite in Suid-Afrika?

In hierdie verband is dit insiggewend om ons plaaslike universitêre omstandighede te spieël in 'n onlangse ontleding wat deur die bekende tydskrif *The Economist* gedoen is en waarin die stand van universiteite in Europa vergelyk is met dié in die VSA. Hieruit blyk dit dat met 'n baie vergelykbare ekonomiese ontwikkeling, die universiteite in die VSA oor die algemeen verbasend vêr uitstaan bo dié in Europa. Byvoorbeeld, uit die beste 10 universiteite in die wêreld is 8 in die VSA en slegs 2 in die EU. Vanwaar dié groot verskil? Volgens *The Economist* is die Amerikaanse stelsel soveel beter omdat hulle in feite geen stelsel het nie! 'n Vryemarkmodel laat universiteite toe om sonder beperking te kompeteer en om op eie krag hulle individuele vlakke van uitnemendheid te bereik. Die universiteite in die EU het hulle relatiewe agterstand volgens *The Economist* hoofsaaklik aan vier faktore te wyte en dit kan dan vergelyk word met die huidige omstandighede in Suid-Afrika:

- Dit staan Europese universiteite nie altyd vry om hulle eie etos en styl te vestig nie. Sentralisasie is die wagwoord. In Suid-Afrika is universiteite se individualiteit deur die regering verwyder en word hulle van owerheidsweë beskou as onmondige eenhede binne die “tersiêre opleidingsvlak.” Almal moet in ’n totaal eenvormige keurslyf inpas. Die staat skrywe die aard en gehalte van elke universiteit se werksaamhede voor en kontroleer dit op burokratiese wyse.
- In Europa word universiteite verder tot ’n groot mate van staatsweë bestuur en allerlei reëls en regulasies beperk die besture van universiteite in hulle vermoë om innoverend en skeppend op te tree. In Suid-Afrika is die besluitnemingsgesag van individuele universiteite grotendeels opgehef en moet allerlei besluite deur klerke in ’n staatdepartement goedgekeur word. ’n Universiteit mag selfs nie met nuwe kursusse en curricula eksperimenteer sonder die nodige toestemming nie.
- Universiteite word in sekere lande in Europa gebruik om bepaalde maatskaplike mikpunte te bereik wat as nasionaal gewens beskou word. Hieraan is die VSA natuurlik ook nie heeltemal onskuldig nie, maar Suid-Afrika blink hierin by uitstek uit. Met dwingende rassekwotas vir studente en dosente, omvangryke navorsingsbefondsing vir sogenaamde “indigenous knowledge”, beskikbaarheid van nagraadse beurse vir slegs sekere rassegroepe en verder nog rassekwotas vir indiënsneming by navorsingsinstansies van die staat, is maatskaplike manipulasie aan die orde van die dag.
- Die status van universiteite in die VK in die besonder is volgens *The Economist* grootliks ondermyn deur allerlei tegnologiese opvoedingsinstansies as “universiteite” te klassifiseer. In Suid-Afrika het al die voormalige Tegnikonsoornag “universiteite” geword.

Hieruit blyk dit dus dat ons in Suid-Afrika op die oomblik juis in ’n rigting beweeg wat nou internasionaal erken word as nadelig vir ’n land se universiteite. En dan ook juis vir die vermoë van universiteite om kragbronne in ’n kennis-ekonomie te word. Sou ons die potensiaal van ons hele bevolking wil aanwend om ons mees dringende probleme soos armoede, ’n kromgetrekte verspreiding van inkome en VIGS aan te pak, is dit noodsaaklik dat ons owerhede hulle ideologiese oogklappe afhaal en op pragmatiese wyse ondersoek instel watter beleidsbesluite oorsee geblyk het vir universiteite voordelig te wees en watter nie.